

โอกาสและอุปสรรคทางกฎหมายกับ การจัดตั้งธุรกิจสุขภาพและความงาม ในประเทศเพื่อนบ้าน

The Regulatory Opportunities and Obstacles for Healthcare Services and Beauty Center Establishments in the Neighboring Countries

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัชรี พิษณุชากน
- อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์
- มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
- Patcharee Pichanusakorn
- E-mail: pat21280@hotmail.com

บทคัดย่อ

ตลาดบริการด้านสุขภาพในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชาและเมียนมาร์ เป็นตลาดที่มีความน่าสนใจในการขยายตัวทางธุรกิจของนักลงทุนไทย อย่างไรก็ตาม อุปสรรคทางกฎหมายของประเทศเพื่อนบ้านอาจทำให้การลงทุนเกิดความไม่แน่นอนตลอดจนเพิ่มต้นทุนในทางธุรกิจ ดังนั้น บทความนี้จึงศึกษาถึงสภาพแวดล้อมทางกฎหมายของประเทศเพื่อนบ้านทั้งสองเพื่อแสวงหาโอกาสและอุปสรรคในการเข้าจัดตั้งธุรกิจสุขภาพและความงาม จากการศึกษา พบว่า นักลงทุนไทยสามารถเข้าจัดตั้งธุรกิจบริการสุขภาพในประเทศเพื่อนบ้านทั้งสอง เช่น ธุรกิจโรงพยาบาล คลินิกเอกชนได้โดยอาศัยโอกาสภายใต้กรอบความตกลงว่าด้วยการค้าบริการของอาเซียนรวมทั้งข้อตกลงยอมรับร่วมสาขาวิชาชีพแพทย์ของอาเซียน ตลอดจนขอรับการส่งเสริมการลงทุนได้จากคณะกรรมการลงทุนของทั้งสองประเทศ อย่างไรก็ตาม ปัญหาด้านกฎหมายยังคงมีอยู่และเป็นข้อที่ควรระวังสำหรับนักลงทุน เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงอยู่บ่อยครั้งและมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงข้อมูลกฎหมายโดยเฉพาะกฎระเบียบหรือคำสั่งเฉพาะทางซึ่งอาจทำให้กระบวนการขอใบอนุญาตเพื่อจัดตั้งสถานบริการด้านสุขภาพมีความล่าช้า ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาโดยเปรียบเทียบ กฎระเบียบเฉพาะทางสำหรับการกำกับดูแลธุรกิจบริการด้านสุขภาพของเอกชนในประเทศกัมพูชามีความครอบคลุมมากกว่าในส่วนของรายละเอียดและความชัดเจนรวมตลอดถึงการจัดตั้งศูนย์บริการด้านความงาม ดังนั้น เพื่อขจัดอุปสรรคทางด้านกฎหมายและปัญหาด้านแบบพิธีการนักลงทุนไทยควรมหาพันธมิตรทางธุรกิจในประเทศเพื่อนบ้านเพื่อช่วยดำเนินการด้านกฎหมายดังกล่าวมาและในขณะเดียวกันรัฐบาลไทยควรจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบด้านการจัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านกฎหมายและกฎระเบียบเฉพาะทางในธุรกิจประเภทต่าง ๆ ตลอดจนปรับปรุงเนื้อหาให้มีความทันสมัย พร้อมกับผลักดันให้ประเทศเพื่อนบ้านทั้งสองแก้ไขปัญหาด้านการเข้าถึงกฎระเบียบเฉพาะทางด้วยการเผยแพร่กฎระเบียบต่าง ๆ ในฐานะข้อมูลออนไลน์ของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องรวมถึงควรจัดให้มีการแปลกฎระเบียบเฉพาะทางให้กับนักลงทุนต่างชาติสามารถเข้าใจและปฏิบัติตามได้โดยสะดวก

คำสำคัญ: บริการด้านสุขภาพ การจัดตั้งธุรกิจสุขภาพและความงาม สภาพแวดล้อมทางกฎหมาย เพื่อการลงทุน

Abstract

Health services in Cambodia and Myanmar have been one of the focal points for Thai investors looking to expand their businesses into these neighboring countries. However, the regulations in these countries are the obstacles preventing such investments from happening since they create uncertainties and cost burdens for the investors. The purpose of this research is to study the law and regulation environments of these two neighboring countries in order to identify the existing obstacles and opportunities for health service and beauty center establishments. The study indicates that Thai investors can set up the businesses in healthcare services such as hospitals and private clinics by utilizing the agreements under ASEAN Framework Agreement in Services and ASEAN Mutual Recognition Agreement on Medical Practitioners as well as applying for investment incentives from the investment commissions of the two neighboring countries; however, the focal and common concern still lies in the unstable nature of their regulations. The restriction in accessing specific regulations and directives can obstruct the flow of license application process and the establishment. By comparison, the rules governing private Healthcare services of Cambodia are more comprehensive in terms of detail and clarification. As for beauty business, the establishment of beauty centers in Cambodia is also more convenient due to the fact that its comprehensive regulations allow for a more streamlined application process comparing to its counterpart. To overcome bureaucratic and regulatory obstacles, Thai investors are recommended to find local business partners assisting on the mentioned process. In parallel, the Thai government may establish an agency responsible for collecting, organizing, and updating basic information on laws and regulations for various business sectors as well as urging the two neighboring countries to improve the accessibility of these information including specific directives by translating and publishing them online for foreign investors to proceed with.

Keywords: Healthcare Services, Healthcare Services and Beauty Center Establishment, Legal Environment for Investment

1. บทนำ

ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและความงามถือว่าเป็นภาคบริการที่นักลงทุนไทยมีศักยภาพไม่ว่าจะในรูปแบบการบริการทางการแพทย์หรือธุรกิจบริการด้านสุขภาพ (Wellness) ทั้งนี้ เนื่องจากแพทย์ไทยและโรงพยาบาลไทยมีคุณภาพและมาตรฐานการรักษาพยาบาลที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล รวมถึงทักษะด้านการบริการที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น นวดแผนไทย หรือสปา¹ ประกอบกับความนิยมในสื่อบันเทิงของประเทศเพื่อนบ้านทำให้มีความต้องการใช้บริการสุขภาพและความงามเพิ่มขึ้น² อาทิเช่น การดูแลผิวพรรณรูปร่างหรือการทำศัลยกรรม ดังนั้น ในปัจจุบันโรงพยาบาลไทยได้รับรับผู้มารับบริการชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากเพิ่มขึ้นแล้ว³ เมื่อมีการเปิดเสรีในสาขาบริการสุขภาพภายใต้ความตกลงว่าด้วยการค้าบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement in Services: AFAS) จึงถือเป็นโอกาสสำคัญแก่นักลงทุนไทยเพื่อขยายธุรกิจไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น ดังนั้น การอาศัยโอกาสจากความตกลงระหว่างประเทศในเบื้องต้นจึงต้องพิจารณาว่าการบริการสุขภาพและความงามตามความหมายขององค์การสหประชาชาติได้จำแนกลักษณะบริการไว้อย่างไร

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาเอกสารขององค์การสหประชาชาติสามารถจำแนกสาขาบริการสุขภาพ

และความงามได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การให้บริการด้านสุขภาพโดยตรง เช่น ตามตารางด้านล่าง CPC 931 (Human Health Services) ครอบคลุมการให้บริการทางการแพทย์ทั่วไปหรือเฉพาะทาง ไม่ว่าจะเป็นการตรวจสุขภาพ การป้องกัน วินิจฉัยโรคและการรักษาโรค การเข้ารับรักษาในโรงพยาบาล หรือในรูปแบบคลินิกสำหรับผู้ช่วยการวิเคราะห์ผลทางการแพทย์ เป็นต้น

ส่วนในลักษณะที่สอง คือ การให้บริการในสาขาอื่น ๆ ที่มีใช้การตรวจวินิจฉัยหรือรักษาโรคโดยตรง หากแต่เน้นสนับสนุนหรือส่งเสริมสุขภาพ ยกตัวอย่างเช่น CPC972 คือ การบริการด้านความงามและสภาวะทางกาย (Beauty and Physical Well-being Services) ที่ถูกจัดแบ่งเป็นหลายประเภทกลุ่มย่อย เช่น บริการด้านเวชสำอาง ทำเล็บมือ เล็บเท้า (Cosmetic Treatment, Manicuring and Pedicuring Services) การบริการดูแลบำรุงรักษาใบหน้าและความงาม (Face and Beauty Treatment) ดูแลให้คำปรึกษาด้านความงาม หรือ บริการความงามอื่น ๆ เช่น การดูแลเรือนร่าง (Body Care) การนวดที่มีใช้เพื่อการบำบัดโรค (Massage, Excluding Therapeutically Massage) หรือการใช้รังสีบำรุงรักษา (Treatment with Ultraviolet Rays and Infra-red Rays) เป็นต้น

¹ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, ภาพรวมธุรกิจ Healthcare ในประเทศไทย, SME knowledge center 2557

² ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, แนวโน้มธุรกิจสุขภาพในประเทศเพื่อนบ้าน [Online] http://www.exim.go.th/eximenews/enews_november2014/enews_november2014_tips.html เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม 2560

³ ธุรกิจสุขภาพในประเทศ CLMV...โอกาสเปิดกว้างสำหรับผู้ประกอบการไทย [Online] <http://thaifranchisedownload.com/dl/group12120120705112546.pdf> เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม 2560

Provisional Central Product Classification (CPC) version 2.1				
Group	Class	Subclass	Description	CPC 2
931			Human Health Services	
	9312			
	(Medical and	93121	General medical services	93121
	Dental services)	93122	Specialized medical services	93122

Provisional Central Product Classification (CPC) version 2.1				
Group	Class	Subclass	Description	CPC 2
972			Beauty and physical well-being services	
	9721	97210	Hairdressing and Barbers' services	97210
	9722	97220	Cosmetic treatment, manicuring and pedicuring services	97220
	9723	97230	Physical Well-Being services	97230
	9729	97290	Other beauty treatment services	97290

เมื่อพิจารณาตามเอกสารดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการให้บริการด้านสุขภาพและความงามมีธุรกิจที่เกี่ยวข้องหลากหลายไม่เพียงแต่จะเป็นโอกาสแก่ผู้ประกอบการรายใหญ่ เช่น โรงพยาบาล แต่ยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการรายย่อยด้วย เช่น คลินิกรักษาความงาม ศูนย์ให้คำปรึกษาลดน้ำหนัก บริการนวดไทย เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาข้อผูกพันการเปิดตลาดสุขภาพและความงามตลอดจนสภาพแวดล้อมทางกฎหมายของประเทศเพื่อนบ้านเพื่อจัดตั้งธุรกิจบริการสาขาสุขภาพและความงามจึงเป็นประโยชน์สำคัญต่อนักลงทุนไทยในการที่จะวิเคราะห์หาโอกาสจากความตกลงและพิจารณาอุปสรรคในทางกฎหมายว่ามีมากน้อยเพียงใด เพื่อใช้ในการตัดสินใจเข้าลงทุนและประกอบกิจการในประเทศเพื่อนบ้าน

2. สภาพแวดล้อมทางกฎหมายเพื่อการจัดตั้งธุรกิจสุขภาพและที่เกี่ยวข้องของประเทศกัมพูชา

ประเทศกัมพูชามีพื้นที่ชายแดนติดหลายจังหวัดของประเทศไทยและเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศในแถบภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงที่มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับมีนโยบายเปิดรับการลงทุนจากต่างชาติอย่างมาก ทำให้ในปัจจุบันประเทศไทยมีการขยายตัวของเมืองเพื่อรองรับความเจริญทางเศรษฐกิจและมีชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากหลั่งไหลเข้าสู่ประเทศและชาวกัมพูชาเองก็มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น จากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ประเทศกัมพูชา

มีความต้องการสินค้าและบริการชั้นสูง⁴ ดังนั้นอุปสงค์ในสาขาสุขภาพและโรงพยาบาลจึงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากประเทศประสบปัญหาขาดแคลนบุคลากรและโรงพยาบาลเอกชนยังมีน้อย ทั้งนี้ในปัจจุบันมีธุรกิจไทยได้เข้าไปประกอบกิจการในประเทศกัมพูชาเพื่อให้บริการในสาขาสุขภาพและความงามแล้วไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาลคลินิกเสริมความงาม หรือ สปา⁵ เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อพิจารณาข้อผูกพันเฉพาะและกฎหมายลงทุนของประเทศ พบว่า การเข้าจัดตั้งธุรกิจบริการในประเทศกัมพูชาไม่มีข้อจำกัดการถือหุ้นของต่างชาติ เพียงแต่หากต้องการได้รับการส่งเสริมการลงทุนต้องให้การอบรมพนักงานชาวกัมพูชาอย่างสม่ำเสมอและสนับสนุนให้พนักงานชาวกัมพูชาได้รับตำแหน่งอาวุโส⁶ เท่านั้นและใน

ส่วนข้อผูกพันเฉพาะรายสาขา (Sector-Specific Commitment) ในสาขาบริการสุขภาพ ประเทศกัมพูชาได้ผูกพันเปิดตลาดการให้บริการทางการแพทย์เฉพาะทาง (Specialized Medical Service) CPC 93122 โดยไม่มีข้อจำกัด แต่ทั้งนี้หากเป็นการให้บริการด้านสุขภาพความงามภายใต้สาขาบริการอื่น ๆ อันเป็นกลุ่มบริการสาขาที่ 12 กลับไม่พบว่าประเทศกัมพูชาได้ผูกพันเปิดตลาดภายใต้ความตกลงดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะไม่ปรากฏข้อผูกพันการเปิดตลาดสาขาบริการความงามภายใต้สาขาบริการอื่น ๆ แต่ตามกฎหมายการลงทุนของประเทศกัมพูชาก็อนุญาตให้นักลงทุนต่างชาติสามารถลงทุนได้ทุกประเภทกิจการอยู่แล้ว เว้นแต่จะเป็นกิจการต้องห้ามตามกฎหมาย

⁴ มุมมองใหม่ตลาดกัมพูชา: โอกาสของนักธุรกิจไทย,สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า กระทรวงพาณิชย์, วารสาร ส.น.ค ปีที่ 6 ฉบับที่ 59 มิถุนายน 2559 [Online] http://www.tpsoc.moc.go.th/sites/default/files/tpsoc_journal_jun_59_issue_59.pdf เข้าถึงเมื่อ 15 เมษายน 2560

⁵ สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงพนมเปญ [Online] http://www.ditp.go.th/contents_attach/66270/55000019.pdf เข้าถึงเมื่อ 15 เมษายน 2560

⁶ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, สำนักการค้าบริการและการลงทุน, บริการก่อสร้างและวิศวกรรมที่เกี่ยวข้อง, กุมภาพันธ์ 2559.

ตารางข้อผูกพันชุดที่ 9 ข้อผูกพันเฉพาะสาขา: สาขาบริการสุขภาพภายใต้ความตกลง AFAS		
สาขาธุรกิจบริการ	เงื่อนไขการเปิดตลาด	เงื่อนไขการ प्रतिบัติเยี่ยงชาติ
สาขาบริการสุขภาพ (Healthcare services)		
การให้บริการด้านการแพทย์เฉพาะทาง (CPC 93122)	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด
การให้บริการทันตกรรมเฉพาะทาง (CPC 93123)	(3) ไม่มีข้อจำกัด	(3) ไม่มีข้อจำกัด
การให้บริการโรงพยาบาล (CPC 93110)	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด (3) ไม่มีข้อจำกัด	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด (3) ไม่มีข้อจำกัด
บริการรถพยาบาล (CPC 93192)	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด (3) ไม่มีข้อจำกัด	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด (3) ไม่มีข้อจำกัด
บริการด้านการพยาบาล (CPC 93191)	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด (3) ไม่มีข้อจำกัด	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด (3) ไม่มีข้อจำกัด

จากการจัดอันดับความยากง่ายในการประกอบธุรกิจในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก (The Ease of Doing Business Rank) ของกลุ่มธนาคารโลก ในปี ค.ศ. 2017 นี้ ประเทศกัมพูชาได้รับการจัดอันดับอยู่ที่ 131 ของโลกจากทั้งหมด 190 ประเทศ ในขณะที่ประเทศเมียนมาร์ถูกจัดอยู่ในลำดับที่ 170⁷ ทั้งนี้ รายงานในปี ค.ศ. 2016 ระบุว่าประเทศกัมพูชาอยู่ในกลุ่มประเทศที่ลดความยุ่งยากซับซ้อนทางกฎระเบียบ ค่าใช้จ่าย หรือเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางกฎหมายสำหรับการ

เริ่มต้นธุรกิจในประเทศ ยกตัวอย่างเช่น การปรับกระบวนการก่อนจดทะเบียน (Preregistration) และแบบพิธีสำหรับการจดทะเบียน (Registration Formalities) ให้ง่ายขึ้นตลอดจนลดกระบวนการภายหลังจากจดทะเบียน (Post Registration) ปรับปรุงระบบจดทะเบียนภาษีให้มีประสิทธิภาพ ยกเลิกข้อกำหนดการให้โฆษณาข้อมูลเกี่ยวกับการจดทะเบียนบริษัทใหม่ในราชกิจจานุเบกษา⁸ ตลอดจนพัฒนาระบบศูนย์บริการเบ็ดเสร็จเพื่อให้การตรวจสอบข้อบริษัททำได้สะดวกขึ้น⁹

⁷ World Bank Group, Doing Business 2017 [Online] <http://www.doingbusiness.org/rankings> Accessed April 15, 2017

⁸ World Bank Group, Doing Business 2016, Measuring Business Regulations, p. 171.

⁹ Ibid, p. 50.

สำหรับการเข้าไปจัดตั้งธุรกิจในประเทศกัมพูชา โดยทั่วไปแล้วประเทศกัมพูชานุญาตให้นักลงทุนต่างชาติสามารถลงทุนได้ทุกประเภทกิจการ เว้นแต่จะเป็นประเภทธุรกิจต้องห้ามประกอบกิจการ เช่น การผลิตสารออกฤทธิ์ที่มีผลต่อจิตประสาท สารเสพติด ธุรกิจที่แสวงหาประโยชน์จากป่าไม้โดยต้องห้ามตามกฎหมายป่าไม้¹⁰ เป็นต้น ดังนั้น ธุรกิจบริการสุขภาพและความงามจึงไม่มีกฎหมายห้ามประกอบกิจการสำหรับสัดส่วนความเป็นเจ้าของ นักลงทุนต่างชาติสามารถเป็นเจ้าของธุรกิจได้ทั้งหมด 100 เปอร์เซ็นต์ ทั้งนี้ไม่มีข้อจำกัดด้านสัญชาติของนักลงทุนหรือสัดส่วนการลงทุนระหว่างผู้ถือหุ้นด้วยกัน อย่างไรก็ตามหากเป็นการลงทุนที่เกี่ยวกับการได้มาซึ่งที่ดินหรือเกี่ยวกับที่ดินในประเทศกัมพูชา นักลงทุนต่างชาติเมื่อรวมกันแล้วจะต้องไม่เกินร้อยละ 49 ของหุ้นทั้งหมด

สำหรับการโอนเงินต่างประเทศ ประเทศกัมพูชาไม่มีข้อกำหนดห้ามการโอนกำไรหรือเงินทุนออกไปนอกประเทศ ดังนั้น การโอนเงินสกุลต่างประเทศออกไปนอกประเทศยังกระทำได้โดยเสรี นอกจากนี้ แม้นักลงทุนต่างชาติจะไม่สามารถเป็นเจ้าของที่ดินในประเทศกัมพูชาได้¹¹ แต่นักลงทุนต่างชาติมีสิทธิที่จะใช้สอยประโยชน์จากที่ดินได้ เช่น การเช่าระยะยาว ทั้งนี้ ในปี ค.ศ. 2010 ประเทศกัมพูชาได้ออกกฎหมาย Law on Providing Foreigners with Ownership Rights in Private

Units of Co-owned Building เพื่อให้สิทธิชาวต่างชาติสามารถถือกรรมสิทธิ์ในห้องชุดที่อยู่ในอาคารได้แต่ทั้งนี้เป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมาย ดังนั้น สิทธิในการเข้าถือกรรมสิทธิ์ในอาคารนี้ถือเป็นโอกาสที่ดีสำหรับนักธุรกิจไทยที่แสวงหาโอกาสในการจัดตั้งสถานประกอบการเพื่อให้บริการด้านสุขภาพในประเทศกัมพูชาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเช่าอาคารสถานที่แต่อาจประกอบธุรกิจเพียงในระดับบริการด้านความงามเนื่องจากข้อกำหนดทางกฎหมายจะกำหนดขนาดอาคารสถานที่ขนาดเล็กกว่าการให้บริการสุขภาพ เช่น โรงพยาบาลหรือคลินิกเอกชน

สำหรับการจ้างแรงงานคนต่างชาติในประเทศกัมพูชา ถึงแม้จะไม่ได้ขอรับส่งเสริมการลงทุน ผู้ประกอบการก็สามารถจ้างแรงงานต่างชาติได้ โดยจะต้องดำเนินการขอจ้างแรงงานต่างชาติในรูปแบบโควตา ทั้งนี้จะต้องมีจำนวนแรงงานต่างชาติที่ไม่เกินร้อยละ 10 ของจำนวนแรงงานทั้งหมดในสถานประกอบการ แต่หากมีความจำเป็นจะต้องจ้างแรงงานต่างชาติมากกว่าจำนวนที่กำหนดก็สามารถขออนุญาตได้หากเป็นแรงงานที่มีความเชี่ยวชาญและขาดแคลนในประเทศกัมพูชา¹² นอกจากนี้ นักลงทุนจากประเทศไทยสามารถอาศัยสิทธิประโยชน์ในการนำเข้าแพทย์ไทยไปทำงานในประเทศกัมพูชาได้โดยอาศัยข้อตกลงยอมรับร่วมสาขาวิชาชีพแพทย์ของอาเซียน (ASEAN Mutual Recognition Agreement on Medical

¹⁰ Sub-decree No.111 on the Implementation of the Amendment to the Law on Investment

¹¹ Article 19 of Sub-Decree No.111 on the Implementation of the Law on the Amendment to the Law on Investment

¹² Ministry of Labour and Vocational Training Instruction No. 003/15 dated 26 January 2015

Practitioners) ข้อตกลงดังกล่าวเปิดโอกาสให้แพทย์ที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดสามารถจดทะเบียนเป็นแพทย์วิชาชีพอาเซียนซึ่งจะช่วยให้แพทย์ไทยสามารถให้บริการในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นได้ นอกจากนี้ คณะกรรมการประสานงานด้านวิชาชีพแพทย์ (AJCCM)¹³ ได้อำนวยความสะดวกให้การจดทะเบียนและขึ้นทะเบียนแพทย์ต่างชาติในประเทศผู้รับบริการมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น โดยประเทศกัมพูชากำหนดให้แพทย์ต่างชาติสามารถขึ้นทะเบียนได้เป็นการชั่วคราว 1 ปีและต่ออายุใหม่ได้ ทั้งนี้แพทย์ต่างชาตินั้นจะต้องได้รับการขึ้นทะเบียนจากประเทศแหล่งกำเนิดอยู่แล้วและได้รับการรับรองความถูกต้องจากสถานทูตของประเทศแหล่งกำเนิดที่อยู่ในประเทศกัมพูชา ทั้งนี้ไม่มีข้อกำหนดว่าจะต้องสอบทักษะทางด้านภาษา¹⁴

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ประเทศกัมพูชามีนโยบายที่ค่อนข้างเป็นประโยชน์ต่อนักลงทุนต่างชาติ กล่าวคือ ส่งเสริมการลงทุนโดยให้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ไม่มีข้อจำกัดทั้งประเภทธุรกิจและสัดส่วนความเป็นเจ้าของ ตลอดจนสามารถถือครองกรรมสิทธิ์ในอาคารได้ แต่ทั้งนี้ การให้บริการทางการแพทย์หรือการให้บริการสุขภาพหรือความงามเป็นการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและอนามัยของประชาชนในประเทศจึงต้องอยู่ภายใต้การ

กำกับดูแลโดยกระทรวงสาธารณสุขของประเทศกัมพูชาและมีกฎหมายเฉพาะเพื่อควบคุมการประกอบธุรกิจ กล่าวคือ Law on Management of Private Medical, Paramedical and Medical Aide Practice 2000 และประกาศคำสั่งต่าง ๆ เพื่อกำกับดูแลในรายละเอียดอื่น ๆ

เมื่อพิจารณากฎหมายเฉพาะและประกาศคำสั่งต่าง ๆ ผู้ประกอบการต่างชาติที่ประสงค์จะจัดตั้งธุรกิจบริการสุขภาพต้องขออนุญาตต่อกรมบริการสถานบริการสุขภาพ (Department of Hospital Services) กระทรวงสาธารณสุข¹⁵ซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการดูแลการให้บริการของสถานบริการสุขภาพทั่วประเทศโดยกฎหมายได้แบ่งสถานบริการสุขภาพออกเป็นหลายประเภททั้งในมิติของขนาดและประเภทของการให้บริการ ทำให้มีข้อกำหนดเพื่อขออนุญาตที่แตกต่างกันไป ยกตัวอย่างเช่น หากเป็นสถานบริการสุขภาพประเภทโรงพยาบาล จะต้อง มีแพทย์ที่มีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดเป็นผู้ยื่นขอเปิดสถานบริการสุขภาพ มีขนาดและจำนวนห้อง ตลอดจนสาธารณูปโภคที่จำเป็นสำหรับการเปิดให้บริการในระดับโรงพยาบาล หรือหากเป็นสถานบริการสุขภาพในระดับคลินิกหรือคลินิกเฉพาะทาง เช่น คลินิกรักษาผิวหนังและความงาม แพทย์ที่ยื่นขออนุญาตจะต้องมีคุณสมบัติเฉพาะด้านเท่านั้น

¹³ คณะกรรมการประสานงานด้านวิชาชีพแพทย์ (AJCCM) ประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงาน PMRA ของประเทศสมาชิกอาเซียนทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินการตามข้อตกลง

¹⁴ AJCCM Publication [Online] <http://asean.org/storage/2012/05/AJCCM-19-17.3-Registration-Requirement-for-Foreign-MP-updated.pdf> Accessed April 12, 2017.

¹⁵ Law on Management of Private Medical, Paramedical and Medical Aide Practice (Royal Kram No. NS/RKM/1100/10)

เป็นผู้มีสิทธิยื่นขอใบอนุญาต¹⁶

นอกจากนี้ หากเป็นการให้บริการสุขภาพที่ไม่ต้องใช้แพทย์ เช่น ประเภทศูนย์ดูแลความงาม (Beauty care center) การให้บริการจะไม่รวมถึงการผ่าตัดหรือทำศัลยกรรม เป็นการดูแลเพียงภายนอกโดยไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างรูปทรง และอาศัยการดูแลรักษาด้วยยาหรือครีมโลชั่น เช่น การนวดหน้า นวดตัว กำจัดขน ลดน้ำหนัก ดังนั้น ผู้ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรดูแลความงามจากสถาบันที่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการก็มีสิทธิยื่นขอเปิดธุรกิจได้¹⁷ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ว่าจะบริการสุขภาพหรือความงาม นักลงทุนจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด เมื่อจัดตั้งแล้วกฎหมายยังคงกำหนดให้มีการจัดทำรายงานการดำเนินการและมีการตรวจสอบการประกอบการในหลายระดับไม่ว่าจะเป็นการควบคุมการโฆษณา เครื่องมืออุปกรณ์ทางการแพทย์และอาคารสถานที่จะมีเจ้าหน้าที่เฉพาะที่ได้รับการแต่งตั้งเข้ามาดำเนินการ โดยสรุป กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและความงามของประเทศกัมพูชามีการกำหนดรายละเอียดการบริการสุขภาพและความงามประเภทต่าง ๆ อย่างชัดเจน โดยอาศัยประกาศหลายฉบับ แต่ปัญหาที่พบ คือ แม้จะมีกฎหมายควบคุมกำหนดรายละเอียดไว้หลายฉบับแต่ยังมีความทับซ้อนกัน รวมถึงยังต้องอาศัยการ

ใช้ดุลยพินิจเพื่อตีความของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติตามกฎหมาย ตลอดจนการเข้าถึงข้อมูลด้านกฎหมายยังคงมีอยู่ กฎหมายที่ได้รับการเผยแพร่และแปลภาษาเพื่อชาวต่างชาติจะพบว่าเป็นกฎหมายแม่บทเพื่อการลงทุนเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่กฎระเบียบเฉพาะทางยังคงเป็นปัญหาในการเข้าถึง

3. สภาพแวดล้อมทางกฎหมายเพื่อการจัดตั้งธุรกิจสุขภาพและที่เกี่ยวข้องของประเทศเมียนมาร์

ตามยุทธศาสตร์ส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศในตลาดอาเซียนของกระทรวงพาณิชย์ มุ่งเจาะตลาดอาเซียนเชิงรุกและส่งเสริมธุรกิจบริการของไทยที่มีศักยภาพโดยเน้นประเทศในกลุ่ม CLMV¹⁸ ประเทศเมียนมาร์มีการติดต่อค้าขายกับประเทศไทยมาโดยตลอด เนื่องจากมีพื้นที่ชายแดนติดกับประเทศไทยในหลายจังหวัดเช่นเดียวกับประเทศกัมพูชา และเนื่องจากเป็นประเทศที่มีการปกครองโดยรัฐบาลทหารมายาวนานทำให้นโยบายทางเศรษฐกิจนั้นไม่ส่งเสริมการร่วมมือทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2011 ประเทศเมียนมาร์ได้ปฏิรูปนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจภายนอกมากยิ่งขึ้นโดยเน้นปฏิรูปกรอบ

¹⁶ Prakas on the Modification of Procedures and Technical Conditions of the Request to Open or Close, Transform or Relocate Medical, Paramedical, and Medical Aide Services 2011.

¹⁷ Prakas on the Formalities and Technical Conditions for Requesting to Open, Close or Relocate a Beauty Treatment Center and Beauty Care Center, 2010

¹⁸ กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ [Online] http://www.ditp.go.th/contents_attach/153695/153695.pdf เข้าถึงเมื่อ 15 เมษายน 2560

กฎหมายภายในให้เอื้อต่อการดึงดูดนักลงทุนจากต่างชาติ เช่น การปฏิรูปกฎหมายการลงทุนเพื่อรวมกฎหมายการลงทุนสำหรับชาวเมียนมาร์และชาวต่างชาติเป็นฉบับเดียวกันซึ่งได้ออกมาแล้วในปี ค.ศ. 2016¹⁹ และกฎหมายเขตเศรษฐกิจพิเศษพร้อมกับปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆ เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีสำหรับการลงทุน ดังจะเห็นได้จากการจัดอันดับความยากง่ายในการประกอบธุรกิจ (the Ease of doing business rank) ของประเทศต่างๆ ทั่วโลกที่จัดทำโดยกลุ่มธนาคารโลก โดยในปี ค.ศ. 2017 นี้ประเทศเมียนมาร์ได้รับจากจัดอันดับอยู่ที่ 170 ของโลกดั้งที่กล่าวไว้แล้ว

สำหรับการเปิดเสรีในสาขาบริการสุขภาพภายใต้ความตกลง AFAS ประเทศเมียนมาร์ผูกพันเปิดตลาดการให้บริการในกลุ่มธุรกิจบริการสุขภาพ เช่น บริการทางการแพทย์ทั่วไป (General Medical Services) CPC 93121 หรือเฉพาะทาง (Specialized

Medical Services) CPC 93122 การให้บริการทันตกรรม (Dental services) CPC 93123 หรือการให้บริการโดยโรงพยาบาล (Hospital services) CPC 9311รวมตลอดจนการให้บริการสาขาสุขภาพอื่น ๆ (other human health services) CPC 93199 เช่น การฝังเข็ม (Acupuncture) การให้บริการนวดบำบัดด้วยกลิ่น (Aroma therapy) เป็นต้น²⁰ โดยกำหนดสัดส่วนการถือครองความเป็นเจ้าของโดยชาวต่างชาติไว้สูงสุดที่ร้อยละ 70 และจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายภายใน คือ Law relating to private health care services 2007 แต่ทั้งนี้ หากเป็นการให้บริการด้านสุขภาพความงามภายใต้สาขาบริการอื่น ๆ เช่น การบริการดูแลความงามและผิวพรรณอันเป็นกลุ่มบริการสาขาที่ 12 กลับไม่พบว่าประเทศเมียนมาร์ได้ผูกพันเปิดตลาดภายใต้ความตกลงดังกล่าวดังเช่นประเทศกัมพูชา

¹⁹ Myanmar Investment Law 2016 (MIL)

²⁰ Detail structure and Explanatory note, United Nations Statistics Division [Online] <https://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcs.asp?Cl=25&Lg=1&Co=93199> Accessed April 15, 2017.

ตัวอย่างตารางข้อผูกพันเฉพาะสาขาชุดที่ 9 : สาขาบริการสุขภาพภายใต้ความตกลง AFAS		
สาขาธุรกิจบริการ	เงื่อนไขการเปิดตลาด	เงื่อนไขการ प्रतिบัติเยี่ยงชาติ
สาขาบริการสุขภาพ (Healthcare services)		
การให้บริการด้านการแพทย์ทั่วไป (CPC 93121)	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด
การให้บริการด้านการแพทย์เฉพาะทาง (CPC 93122)	(3) ต่างชาติสามารถเป็นเจ้าของ ได้ในสัดส่วนทุนสูงสุดถึง ร้อยละ 70 และเป็นไปตาม กฎหมาย Private Health Care Services 2007	(3) ไม่มีข้อจำกัด
การให้บริการทันตกรรมเฉพาะทาง (CPC 93123)		
การให้บริการโรงพยาบาล (CPC 9311)	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด (3) ต่างชาติสามารถเป็นเจ้าของ ได้ในสัดส่วนทุนสูงสุดถึง ร้อยละ 70 และเป็นไปตาม กฎหมาย Private Health Care Services 2007	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด (3) ไม่มีข้อจำกัด
บริการรพพยาบาล (CPC 93192)	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด (3) ต่างชาติสามารถเป็นเจ้าของ ได้ในสัดส่วนทุนสูงสุดถึง ร้อยละ 70 และเป็นไปตาม กฎหมาย Private Health Care Services 2007	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด (3) ไม่มีข้อจำกัด
บริการสาขาสุขภาพอื่น ๆ (CPC 93199)	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด (3) ต่างชาติสามารถเป็นเจ้าของ ได้ในสัดส่วนทุนสูงสุดถึง ร้อยละ 70 และเป็นไปตาม กฎหมาย Private Health Care Services 2007	(1) ไม่มีข้อจำกัด (2) ไม่มีข้อจำกัด (3) ไม่มีข้อจำกัด

อย่างไรก็ตาม ก่อนการเข้าไปจัดตั้งธุรกิจ ในประเทศ นักลงทุนไทยควรติดตามรายละเอียด ของกฎหมายการลงทุนฉบับใหม่ Myanmar Investment Law 2016 (MIL) และประกาศต่าง ๆ ของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการวางกฎเกณฑ์ด้านการ ลงทุนจากต่างชาติ เนื่องจากในปัจจุบัน ประเทศ เมียนมาร์อยู่ระหว่างการปฏิรูปกฎหมายต่าง ๆ ของประเทศจึงมีความเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งทำให้ ปัญหาด้านกฎหมายยังคงเป็นอุปสรรคในการลงทุน อยู่ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการเข้าถึงข้อมูลกฎหมาย หรือยังไม่มีกฎหมายกำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ชัดเจน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ตามประกาศฉบับล่าสุด Notification 15/2017 ได้แบ่งกลุ่มกิจกรรมการ ลงทุนออกเป็น 4 ประเภท กล่าวคือ

A. กลุ่มกิจกรรมการลงทุนที่ต้องได้รับความ เห็นชอบจากสหภาพ (Union)

B. กลุ่มกิจกรรมการลงทุนที่ไม่อนุญาตให้ นักลงทุนชาวต่างชาติประกอบกิจการ

C. กลุ่มกิจกรรมการลงทุนที่จะต้องร่วมทุน ในรูปแบบกิจการร่วมค้า (Joint venture) กับหุ้น ส่วนท้องถิ่นที่เป็นนิติบุคคลหรือบุคคลธรรมดาชาว เมียนมาร์เท่านั้น (any citizen owned entity or Myanmar citizen)

D. กลุ่มกิจกรรมการลงทุนที่จะต้องได้รับความ ยินยอมจากกระทรวงหรือหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง

นอกจากจะพิจารณากลุ่มกิจกรรมการลงทุน ว่าต้องด้วยข้อห้ามหรือข้อจำกัดตามประกาศ ดังกล่าวหรือไม่ นักลงทุนที่ประสงค์จะขอรับสิทธิ

พิเศษต่าง ๆ ควรที่จะต้องพิจารณากฎหมาย เกี่ยวกับการส่งเสริมการลงทุนโดยนักลงทุนไม่ว่าจะ เป็นการลงทุนในเขตอุตสาหกรรมหรือเขตเศรษฐกิจ พิเศษ ทั้งนี้ คณะกรรมการการลงทุน (Myanmar Investment Commission: MIC) จะทำหน้าที่ พิจารณาการเข้ามาลงทุนของนักลงทุนต่างชาติ สำหรับกรณีการจัดตั้งบริษัทเอกชนไม่ว่าจะเป็น ทุนจากต่างชาติทั้งหมดหรือร่วมทุนกับนักลงทุน ท้องถิ่น ข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดตั้งจะต้องเป็นไป ตาม พระราชบัญญัติจัดตั้งบริษัทปี ค.ศ. 1914 (the Myanmar Companies Act 1914)

อย่างไรก็ตาม นักลงทุนต่างชาติจะต้อง ดำเนินการขออนุญาตเพื่อประกอบกิจการ (Permit to trade) อีกด้วย โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก คือ คณะกรรมการลงทุนและการบริหารบริษัท (Directorate of Company Administration; DICA) ทำหน้าที่ออกใบอนุญาตเพื่อประกอบกิจการ และเมื่อได้รับอนุญาตแล้วก็ต้องดำเนินการ จดทะเบียนธุรกิจกับสำนักงานจดทะเบียนธุรกิจ (Companies Registration Office: CRO) โดย จะได้รับใบรับรองการจัดตั้งบริษัท (Certificate of Incorporation of the company) นอกจากนี้ หาก ธุรกิจนั้นเกี่ยวข้องกับธุรกิจที่อยู่ภายใต้การกำกับ ดูแลของกระทรวงอื่นนักลงทุนจะต้องขอใบอนุญาต ประกอบธุรกิจเฉพาะทาง เช่น หากเป็นการลงทุน ที่เกี่ยวกับโรงพยาบาลเอกชนก็ต้องได้รับความ ยินยอมหรือคำแนะนำจากกระทรวงสาธารณสุข (Ministry of Health) เป็นต้น

สำหรับข้อกำหนดเงินทุนขั้นต่ำในการจัดตั้ง ธุรกิจกฎหมาย Myanmar Companies Act 1914 (MCA) กำหนดให้ชาวต่างชาติจะต้องมีเงินทุน

ขั้นต่ำ 150,000 เหรียญดอลลาร์สหรัฐสำหรับธุรกิจอุตสาหกรรม เช่น โรงแรมและก่อสร้าง แต่หากเป็นธุรกิจบริการ เช่น การทำทัวร์และการท่องเที่ยวจะต้องมีเงินทุนขั้นต่ำ 50,000 เหรียญดอลลาร์สหรัฐ²¹ ทั้งนี้ หากเป็นบริษัทที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนกฎหมาย Myanmar Investment Law (MIL) ไม่ได้กำหนดเงินลงทุนขั้นต่ำไว้ แต่จะขึ้นอยู่กับพิจารณาแล้วแต่กรณีไป²² อย่างไรก็ตาม การโอนเงินตราต่างประเทศที่เกี่ยวกับทุน (Capital account payment) เช่น ชำระคืนเงินกู้ยืม เงินต้น เงินทุน เงินปันผลออกนอกประเทศ จะต้องได้รับอนุญาตจากธนาคารแห่งชาติเสียก่อน (Central Bank of Myanmar) ทั้งนี้เป็นไปตามกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง²³ สำหรับสิทธิในที่ดิน นักลงทุนต่างชาติไม่สามารถมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินได้มีเพียงสิทธิที่จะเช่าที่ดินเพื่อประกอบการค้าเท่านั้น แต่ทั้งนี้ในปี ค.ศ. 2016 รัฐได้ออกกฎหมาย Condominium law อนุญาตให้ต่างชาติสามารถถือกรรมสิทธิ์ในห้องชุดคอนโดมิเนียมได้สูงสุดถึงร้อยละ 40 ของห้องชุดที่จำหน่ายในคอนโดมิเนียม นอกจากนี้การจ้างงานคนต่างด้าวเพื่อทำงานในประเทศเมียนมาร์ กฎหมายการลงทุนฉบับใหม่ 2016 ได้ตัดข้อกำหนดเกี่ยวกับสัดส่วนที่จะต้องจ้างคนงานท้องถิ่นกับชาวต่างชาติออกไปถือว่าเป็นการผ่อนคลาย

ข้อกำหนดด้านสัดส่วนแรงงานไว้ในขณะที่ประเทศกัมพูชายังคงข้อกำหนดเกี่ยวกับสัดส่วนการจ้างงานระหว่างแรงงานท้องถิ่นกับแรงงานต่างชาติไว้เมื่อพิจารณาประกาศที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนพบว่า หากเป็นการลงทุนในธุรกิจการผลิตและขายส่งเครื่องสำอางทุกประเภทภายในประเทศ (Manufacturing and domestic wholesale of all kinds of cosmetic products) หรือธุรกิจรับส่งผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลต่างประเทศ (Transportation Agency for patients to overseas hospital) นักลงทุนต่างชาติยังต้องลงทุนในรูปแบบกิจการร่วมค้ากับหุ้นส่วนท้องถิ่นชาวเมียนมาร์เท่านั้น²⁴ แต่หากเป็นการลงทุนในส่วนของธุรกิจสุขภาพโดยตรง เช่น ธุรกิจโรงพยาบาล (Private hospital services) ธุรกิจบริการด้านสุขภาพทั่วไป (Private general health services) หรือที่เกี่ยวข้อง ยกตัวอย่างเช่น ผลิตยาแผนโบราณ หรือการผลิตเวชภัณฑ์ทางการแพทย์ (Manufacturing private traditional medicine and medical product) เป็นต้น นักลงทุนต่างชาติสามารถลงทุนได้โดยไม่ต้องถือว่าเป็นธุรกิจต้องห้ามหรือจะต้องดำเนินธุรกิจในรูปแบบกิจการร่วมค้ากับนักลงทุนท้องถิ่นแต่อย่างใด

²¹ DICA, Myanmar Investment Guide 2014, p. 29.

²² Doing Business in Myanmar, Global guide 2016/17, Tilleke & Gibbin, LexMundi World Ready เข้าถึงได้ที่ http://www.tilleke.com/sites/default/files/2016_Dec_PL_C_Doing_Business_Myanmar.pdf

²³ The Foreign Exchange Management Law 2012 and The Foreign Exchange Management Regulation of 2014

²⁴ (C) Investment activities allowed only in the form of a joint venture with any citizen owned entity or any Myanmar citizen under Notification No. 15/2017

อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งธุรกิจเหล่านี้ตลอดจนการนำเข้ายาหรืออุปกรณ์ทางการแพทย์จะต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงสาธารณสุข²⁵ นอกจากนี้ ธุรกิจบริการด้านสุขภาพบางประเภทยังได้รับการส่งเสริมการลงทุนตามตารางคำสั่งคณะกรรมการ MIC ที่ 13/2017 ออก ณ วันที่ 1 เมษายน 2017 เช่น ธุรกิจโรงพยาบาล (Hospital service) ธุรกิจคลินิกเอกชน (Private clinic service) การบริการทดลองทางการแพทย์ (Medical laboratory service) รวมถึงธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น การผลิตยาแผนโบราณ (Production of traditional medicine) และการผลิตเครื่องมืออุปกรณ์ทางการแพทย์ (Production of medical equipment and supply) เป็นต้น

สำหรับหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลธุรกิจบริการสุขภาพของเอกชนโดยตรง คือ กระทรวงสาธารณสุข โดยนอกจากจะต้องพิจารณาให้ความเห็นชอบในการจัดตั้งสถานบริการสุขภาพและใบอนุญาตแล้ว ยังรวมถึงการกำกับดูแลมาตรฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น การกำกับดูแลด้านสภาพแวดล้อมสถานที่ของสถานบริการสุขภาพ

การนำเข้าเครื่องมือทางการแพทย์ การกำกับดูแล การปฏิบัติตามกฎหมายให้เป็นไปตามมาตรฐาน โดยมีกฎหมายเฉพาะที่สำคัญ คือ Law of Private Health Care Services 2007

ทั้งนี้ กฎหมายฉบับดังกล่าวได้กำหนดเกี่ยวกับวิธีการและรูปแบบการจัดตั้งธุรกิจด้านสุขภาพของเอกชน (Private Health Care Services) โดยให้หมายความรวมถึง บริการด้านคลินิกเอกชน (Private clinic services) บริการด้านโรงพยาบาลเอกชน (Private hospital services) ไม่ว่าจะเป็นบริการด้านสุขภาพทั่วไปหรือเฉพาะทางบริการด้านการพยาบาลและผดุงครรภ์ (Private Maternity Home Services) บริการด้านศูนย์ดูแลและฟื้นฟู (Private Nursing Home services) บริการการตรวจวินิจฉัย (Private Diagnostic services) เป็นต้น แต่ทั้งนี้ ข้อกำหนดตามกฎหมายฉบับดังกล่าวจะไม่รวมถึงธุรกิจโรงพยาบาลหรือคลินิกเอกชนที่ให้บริการการรักษาพยาบาลด้วยยาแผนโบราณ (Private traditional hospital/clinic)²⁶

²⁵ (D) Investment activities to be carried out with the approval of the relevant ministries under Notification No. 15/2017

²⁶ Article 41 of the Law Relating to Private Health Care Services 2007

Private Health Care Services	
A. Private clinic services	1. Private general clinic service
	2. Private specialist clinic service
B. Private hospital services	1. Private general hospital service
	2. Private specialist hospital service
C. Private maternity home services	
D. Private diagnostic services	
E. Private nursing home services	
F. Private mobile health care services	
G. Private health care agency	
H. Private general health care services	

ที่มา: Chapter V of The Law Relating to Private Health Care Services 2007

สำหรับการขออนุญาตจัดตั้งสถานบริการสุขภาพเอกชน ผู้ที่ประสงค์จะดำเนินกิจการจะต้องดำเนินการผ่านขั้นตอนหลักอยู่ 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก จะต้องยื่นขออนุญาตเพื่อก่อสร้างสถานบริการสุขภาพหรือปรับปรุงก่อนการยื่นขอใบอนุญาตประกอบกิจการเฉพาะทาง (Prior permission) ทั้งนี้ การก่อสร้างหรือปรับปรุงดังกล่าวจะกระทำโดยยื่นคำร้องต่อ Township supervisory committee พร้อมกับได้รับคำแนะนำจากคณะกรรมการ Development committee ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประเภทกิจกรรม สถานที่ตั้ง สภาพแวดล้อมในบริเวณดังกล่าว เป็นต้น จากนั้นคณะกรรมการ Township supervisory committee ก็จะดำเนินการส่งเรื่องต่อไปยังคณะกรรมการอื่น ๆ ตามลำดับตามที่กฎหมายกำหนด²⁷

ประการต่อมา คือ การยื่นขอใบอนุญาตเฉพาะทาง (License for Private Health Care Services) โดยจะต้องยื่นเอกสารต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดในขั้นต้นต่อคณะกรรมการ Township supervisory committee ที่เกี่ยวข้อง พร้อมแนบ ใบอนุญาตก่อสร้างหรือปรับปรุงสถานบริการสุขภาพ (Prior permission) หลังจากนั้นคณะกรรมการดังกล่าวจะส่งต่อเรื่องเพื่อพิจารณาพร้อมความเห็นต่อคณะกรรมการในระดับเขต คือ District Supervisory Committee โดยคณะกรรมการนี้จะต้องรายงานต่อไปยังคณะกรรมการ the State and Divisional Supervisory Committee เพื่อดำเนินการออกใบอนุญาตหรือปฏิเสธคำร้องในการจัดตั้งคลินิกเอกชน

²⁷ Article 11-14 of the Law Relating to Private Health Care Services 2007

แต่หากเป็นกรณีจัดตั้งสถานบริการสุขภาพประเภทอื่น ๆ คณะกรรมการ the State and Divisional Supervision Committee จะต้องส่งเรื่องพร้อมความเห็นไปยังคณะกรรมการกลาง Central Body เพื่อพิจารณาออกใบอนุญาตต่อไป ทั้งนี้ เมื่อได้รับใบอนุญาตแล้วจะต้องดำเนินการตามที่ได้รับอนุญาต (Term of license) และหากประสงค์จะขยายอายุใบอนุญาตจะต้องยื่นคำร้องก่อนใบอนุญาตสิ้นอายุอย่างน้อย 60 วันรวมตลอดจนถึงหากประสงค์จะโอนใบอนุญาตต่อไปจะต้องยื่นคำร้องขออนุญาตเช่นกัน²⁸ ทั้งนี้ หากการลงทุนในธุรกิจสุขภาพนั้นได้รับส่งเสริมการลงทุนจากคณะกรรมการ MIC การโอนหุ้นหรือเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการลงทุนก็จะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการ MIC

สำหรับในส่วนของคุณคลากรทางการแพทย์ต่างชาติ กระทรวงสาธารณสุขจะเป็นผู้พิจารณาอนุญาต ตลอดจนการประกอบอาชีพแพทย์ภายในประเทศเมียนมาร์ จะต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น แพทย์สภาของประเทศ ทั้งนี้ กระทรวงสาธารณสุขไม่ได้มีข้อจำกัดด้านจำนวนหรือสัดส่วนบุคลากรทางการแพทย์ต่างชาติที่จะได้รับอนุญาตให้เข้ามาทำงานในประเทศเมียนมาร์ไว้ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายการลงทุนฉบับใหม่ทั้งนี้ ดังที่กล่าวไว้แล้ว นักลงทุนไทยสามารถอาศัยความตกลงยอมรับร่วมสาขาวิชาชีพแพทย์ของอาเซียนเพื่อนำเข้าแพทย์ไทยไปให้บริการในประเทศเมียนมาร์ได้โดยประเทศเมียนมาร์กำหนดให้แพทย์

ต่างชาติจะต้องจดทะเบียนและมีระยะเวลาอยู่ในประเทศได้ตั้งแต่ 3 เดือนถึง 1 ปีและขยายเวลาได้ แต่ทั้งนี้ก็มีข้อจำกัดการประกอบอาชีพในบางพื้นที่ระยะเวลาและสาขาของการให้บริการของแพทย์ต่างชาติ นอกจากนี้ ยังมีข้อกำหนดที่จะต้องทดสอบทักษะทางภาษาท้องถิ่นอีกด้วย²⁹ โดยสรุป สภาพแวดล้อมทางกฎหมายในประเทศเมียนมาร์ พบว่าปัญหาการเข้าถึงข้อมูลกฎหมาย หากเป็นกฎหมายแม่บทหรือกฎหมายทั่วไปที่เกี่ยวกับการจัดตั้งบริษัทหรือส่งเสริมการลงทุน นักลงทุนยังสามารถเข้าถึงได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากการเผยแพร่ข้อมูลออนไลน์และได้รับการแปลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่นักลงทุนยังคงมีความเสี่ยงในส่วนของความไม่แน่นอนของข้อกฎหมายเนื่องจากประเทศอยู่ระหว่างการปฏิรูปกฎหมายและการออกประกาศคำสั่งที่รองรับกฎหมายการลงทุนอีกหลายฉบับ แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ปัญหาการเข้าถึงกฎหมายหรือประกาศคำสั่งเฉพาะทางมีเป็นปัญหาอยู่มาก เนื่องจากมีเพียงกฎหมาย the Law Relating to Private Health Care Services 2007 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทฉบับเดียวที่สามารถเข้าถึงได้และได้รับการเผยแพร่ข้อมูลในระบบออนไลน์โดยไม่พบประกาศหรือคำสั่งเฉพาะทาง นอกจากนี้ เนื้อหารายละเอียดในกฎหมายแม่บทดังกล่าวยังกำหนดเพียงรายละเอียดในภาพรวมเท่านั้น ไม่ได้กำหนดชัดเจนดังเช่นกฎระเบียบของประเทศกัมพูชาที่แบ่งประเภทและกำหนดคุณสมบัติไว้ค่อนข้างชัดเจน

²⁸ Article 20-21 of the Law Relating to Private Health

²⁹ AJCCM Publication

4. สรุปโอกาสและอุปสรรคทางกฎหมาย สำหรับจัดตั้งธุรกิจด้านสุขภาพในประเทศกัมพูชาและเมียนมาร์

เมื่อพิจารณาสภาพแวดล้อมทางกฎหมายเพื่อการจัดตั้งธุรกิจบริการสุขภาพและที่เกี่ยวข้องในประเทศกัมพูชาและเมียนมาร์ พบว่า ในระดับความตกลงระหว่างประเทศ เช่น ข้อผูกพันเฉพาะรายสาขาภายใต้การเปิดเสรี AFAS และกฎหมายการลงทุนของทั้งสองประเทศถือเป็นโอกาสที่ดีสำหรับการจัดตั้งธุรกิจสุขภาพและความงาม เนื่องจากทั้งสองประเทศได้เปิดตลาดในธุรกิจสุขภาพ เช่น โรงพยาบาลหรือคลินิกเอกชนให้นักลงทุนต่างชาติ นอกจากนี้ ยังได้รับการส่งเสริมการลงทุนจากคณะกรรมการของทั้งสองประเทศ แต่อาจมีข้อกำหนดการลงทุนที่แตกต่างกันบางประการ เช่น นักลงทุนต่างชาติในประเทศกัมพูชาสามารถเป็นเจ้าของธุรกิจได้ทั้งหมดโดยไม่ต้องแบ่งสัดส่วนความเป็นเจ้าของกับหุ้นส่วนท้องถิ่น ในขณะที่ประเทศเมียนมาร์ไม่อนุญาตให้นักลงทุนต่างชาติเป็นเจ้าของธุรกิจสุขภาพได้ทั้งหมดแต่มีเพดานสัดส่วนความเป็นเจ้าของไว้สำหรับนักลงทุนต่างชาติ คือ ไม่เกินร้อยละ 70

อย่างไรก็ตาม ธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น ธุรกิจบริการด้านความงามและสุขภาพะทางกาย (Beauty and Physical Well-being Services) CPC 972 ทั้งสองประเทศไม่ได้กำหนดไว้ในตารางเพื่อเปิดเสรีภายใต้ความตกลง AFAS แต่ทั้งนี้ด้วยนโยบายและกฎหมายการลงทุนของประเทศกัมพูชา ธุรกิจเกือบทุกประเภทก็เปิดโอกาสให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนได้ทั้งหมดอยู่แล้วโดยไม่มีข้อจำกัดด้านสัดส่วนความเป็นเจ้าของ ดังนั้น ในส่วน

ธุรกิจด้านความงามนักลงทุนต่างชาติจึงสามารถเข้าจัดตั้งธุรกิจความงามในประเทศกัมพูชาได้โดยไม่มีข้อจำกัดด้านสัดส่วนความเป็นเจ้าของ ในขณะที่กฎหมายการลงทุนของประเทศเมียนมาร์ก็เปิดโอกาสให้นักลงทุนไทยเข้าจัดตั้งธุรกิจบริการสุขภาพหรือธุรกิจด้านความงามได้เช่นกันโดยไม่มีข้อจำกัดด้านสัดส่วนความเป็นเจ้าของหรือถูกกำหนดรูปแบบการลงทุนเฉพาะกิจการร่วมค้าเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในธุรกิจสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับความงามในประเทศเมียนมาร์ เช่น ศูนย์บริการความงาม (Beauty/Cosmetic center) ยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องของอัตราส่วนลงทุนว่ามีข้อกำหนดดังกล่าวหรือไม่เมื่อเทียบกับกฎหมายของประเทศกัมพูชาที่มีความชัดเจนในส่วนนี้

ทั้งนี้ ในส่วนข้อกำหนดทั่วไปเกี่ยวกับการลงทุน ในประเด็นการจ้างหรือโยกย้ายแรงงานต่างชาติเข้าทำงานในประเทศทั้งสองก็ได้รับการอำนวยความสะดวกผ่านความตกลงยอมรับร่วมสาขาวิชาชีพแพทย์ของอาเซียน ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่ากฎหมายประเทศเมียนมาร์ไม่ได้กำหนดเรื่องสัดส่วนแรงงานระหว่างคนต่างชาติกับแรงงานท้องถิ่นไว้ ในขณะที่ประเทศกัมพูชากำหนดว่าจะต้องดำเนินการขอจ้างแรงงานต่างชาติในรูปแบบโควตา โดยจะต้องมีจำนวนแรงงานต่างชาติที่ไม่เกินร้อยละ 10 ของจำนวนแรงงานทั้งหมดในสถานประกอบการ แต่อย่างไรก็ตาม บุคลากรทางการแพทย์ถือเป็นวิชาชีพที่ขาดแคลนดังที่กล่าวไว้ ดังนั้น นักลงทุนจึงสามารถเจรจาเพื่อขอยกเว้นได้ ทั้งนี้แล้วแต่กรณีไป

สำหรับสิทธิในการถือครองที่ดิน ทั้งสองประเทศยังไม่อนุญาตให้ต่างชาติเป็นเจ้าของ

กรรมสิทธิ์ในที่ดินได้ แต่สามารถเช่าระยะยาวหรือเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในห้องชุดคอนโดมิเนียมได้ตามที่กฎหมายกำหนดทำให้เป็นโอกาสต่อธุรกิจ ความงามมากกว่าธุรกิจบริการสุขภาพ เช่น โรงพยาบาลหรือคลินิกเอกชน เนื่องจากธุรกิจด้านความงาม กฎหมายอาจกำหนดขนาดของสถานประกอบการน้อยกว่ารูปแบบคลินิกหรือโรงพยาบาลดังเช่นกรณีของประเทศกัมพูชา ดังนั้นหากเป็นธุรกิจโรงพยาบาลขนาดใหญ่ การจัดตั้งยังคงต้องเช่าที่ดินเพื่อก่อสร้างต่อไป สำหรับการโอนเงินตราออกนอกประเทศ ประเทศกัมพูชาไม่มีข้อกำหนดห้ามการโอนกำไรหรือเงินทุนออกไปนอกประเทศ ในขณะที่ประเทศเมียนมาร์ การโอนเงินทุนต่าง ๆ จะต้องได้รับอนุญาตจากธนาคารแห่งชาติเสียก่อน

สำหรับอุปสรรคสำคัญที่พบ คือ ข้อกฎหมายหรือกฎระเบียบของประเทศกัมพูชาและเมียนมาร์ อาจมีความไม่แน่นอนและอาจมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากประเทศทั้งสองอยู่ระหว่างการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบให้เกิดความทันสมัยเพื่อให้สอดคล้องกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจตลอดจนการปฏิบัติตามพันธกรณีการเปิดเสรีด้านการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น กฎหมายลงทุนฉบับใหม่ของประเทศเมียนมาร์ที่ออกมาในปี 2016 ทำให้มีประกาศคำสั่งของคณะกรรมการ MIC ที่เกี่ยวข้องออกตามมาอีกหลายฉบับและเพื่อให้เกิดความเหมาะสม ประกาศคำสั่งที่กำหนดประเภทธุรกิจต้องห้ามหรือจำกัดบางประการที่ออกในปี 2016 ก็ถูกยกเลิกโดยประกาศฉบับใหม่ในปีต่อมา เป็นต้น ทำให้นักลงทุนต่างชาติจะต้องคอยติดตามการเปลี่ยนแปลงของกฎระเบียบอย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้ การเข้าถึงข้อมูลกฎหมายหรือกฎระเบียบเฉพาะทางของทั้งสองประเทศค่อนข้างมีข้อจำกัด ยกตัวอย่างเช่น นักลงทุนไทยในประเทศกัมพูชาอาจประสบกับปัญหาในขั้นตอนการขออนุญาตเพื่อประกอบกิจการหรืออาจเกิดความสับสนได้ เนื่องจากการดำเนินการและวิธีการปฏิบัติของหน่วยงานที่มีอำนาจกำกับดูแลและอาศัยกฎระเบียบในลำดับขั้นประกาศและคำสั่งเป็นหลักและประกาศหรือคำสั่งเหล่านั้นในบางกรณียังต้องอาศัยดุลยพินิจในการตีความของเจ้าพนักงาน ตลอดจนประกาศเฉพาะทางก็ไม่ได้รับการเผยแพร่เพื่อให้เข้าถึงได้โดยชาวต่างชาติหรือได้รับการเผยแพร่แต่เป็นยังคงเป็นภาษาท้องถิ่น นอกจากนี้ กฎหมายและกฎระเบียบเฉพาะทางยังมีหลายฉบับเพื่อแบ่งประเภทการให้บริการของสถานบริการสุขภาพ โดยแต่ละประเภทจะมีเงื่อนไขที่เป็นข้อกำหนดในการยื่นขออนุญาตที่แตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม บางฉบับก็พบว่ามีความซ้ำซ้อนกันโดยในประกาศฉบับใหม่ก็ไม่ได้ระบุยกเลิกประกาศฉบับเก่าอย่างชัดเจน

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางกฎหมายของทั้งสองประเทศ แม้ประเทศกัมพูชาจะมีกฎหมายเฉพาะทางหรือประกาศคำสั่งที่เกี่ยวกับธุรกิจสุขภาพและความงามหลายฉบับก็ตามแต่ก็มีความชัดเจนและครอบคลุมมากกว่ากฎระเบียบของประเทศเมียนมาร์ เช่น รายละเอียดในการขออนุญาต เอกสารที่ต้องใช้เพื่อประกอบการขออนุญาต คุณสมบัติของแพทย์หรือผู้มีสิทธิตามกฎหมายในการดำเนินสถานบริการสุขภาพหรือผู้ถือใบอนุญาต ข้อกำหนดด้านสถานที่ มาตรฐานสิ่งแวดล้อมความสะดวก ตลอดจน

กิจกรรมที่ต้องห้ามในสถานบริการสุขภาพบางประเภทตลอดจนการจัดทำรายงานและการเข้าตรวจสอบของเจ้าพนักงาน หรือการควบคุมการโฆษณา เป็นต้น ในขณะที่กฎหมายเฉพาะทางของประเทศเมียนมาร์ไม่ได้กำหนดรายละเอียดดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน ตลอดจนไม่มีกฎระเบียบหรือประกาศเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์บริการความงาม เผยแพร่หรือเข้าถึงได้ดังเช่นกฎระเบียบของประเทศกัมพูชา นอกจากนี้ ขั้นตอนการขออนุญาตก็ซับซ้อนกว่า กล่าวคือ หากขอใบอนุญาตจัดตั้งสถานบริการสุขภาพหรือสถานพยาบาลเอกชนในประเทศกัมพูชา ผู้ขออนุญาตเพียงยื่นคำร้องต่อกรมสาธารณสุขจังหวัดหรือท้องถิ่น (Provincial/Municipal Health Department) ที่สถานประกอบการนั้นตั้งอยู่ ในขณะที่ผู้ขออนุญาตจัดตั้งสถานพยาบาลเอกชนในประเทศเมียนมาร์จะต้องยื่นคำร้องแก่คณะกรรมการในระดับ Township เพื่อส่งรายงานต่อแก่คณะกรรมการในระดับ District และดำเนินการส่งต่อยังคณะกรรมการในระดับ State and Divisional committee เป็นต้น

หากพิจารณาจากการจัดอันดับความยากง่ายในการเข้าประกอบธุรกิจในประเทศกัมพูชาและเมียนมาร์ที่จัดโดยกลุ่มธนาคารโลกในปี ค.ศ. 2017 ประเทศกัมพูชาได้รับการจัดอันดับอยู่ที่ 131 ในขณะที่ประเทศเมียนมาร์ถูกจัดอยู่ในลำดับที่ 170 จากทั้งหมด 190 ประเทศ ประกอบกับสภาพแวดล้อมทางกฎหมายของทั้งสองประเทศดังกล่าวมาประเทศกัมพูชาจึงมีสภาพแวดล้อมทางกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวกับการจัดตั้งธุรกิจสุขภาพและความงามในปัจจุบันที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุนมากกว่าประเทศเมียนมาร์

อย่างไรก็ตาม แม้การลงทุนในธุรกิจเพื่อนบ้านยังเป็นโอกาสที่น่าสนใจสำหรับนักลงทุนไทย เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภายในประเทศเพื่อนบ้านทั้งสองตลอดจนอุปสงค์ในการบริการของธุรกิจสุขภาพและความงามจากประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น อุปสรรคทางกฎหมายยังเป็นข้อที่นักลงทุนไทยควรพิจารณาก่อนการเข้าไปลงทุนดังที่กล่าวมา ดังนั้น เพื่อให้การลงทุนมีความสะดวกราบรื่นและบรรเทาปัญหาอุปสรรคในด้านกฎหมายของทั้งสองประเทศ การหาพันธมิตรหรือร่วมทุนกับหุ้นส่วนท้องถิ่นยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการเข้าจัดตั้งธุรกิจนอกจากจะเพื่อประโยชน์ด้านแบบพิธีการหรือการปฏิบัติตามกฎหมายแล้ว หุ้นส่วนท้องถิ่นยังช่วยประชาสัมพันธ์ด้านการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

สำหรับข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลไทย ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบด้านการจัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านกฎหมายและกฎระเบียบเฉพาะทางในธุรกิจประเภทต่าง ๆ โดยตรงและปรับปรุงเนื้อหาให้มีความทันสมัยอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากในปัจจุบันการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องยังอยู่ในลักษณะกระจัดกระจายต่างคนต่างทำส่งผลให้ข้อมูลต่าง ๆ ยังขาดการบูรณาการ สำหรับข้อเสนอแนะในระดับการเจรจาระหว่างประเทศ รัฐบาลไทยควรผลักดันให้ประเทศเพื่อนบ้านทั้งสองแก้ไขปัญหาด้านการเข้าถึงกฎหมายและกฎระเบียบเฉพาะทางเพื่อให้ให้นักลงทุนต่างชาติสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย เช่น เผยแพร่กฎระเบียบต่าง ๆ ในฐานข้อมูลออนไลน์ของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนควรมีการจัดแปลกฎหมายหรือกฎระเบียบให้ชัดเจน โดยหลีกเลี่ยงการเผยแพร่กฎระเบียบในรูปแบบภาษาท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว

บรรณานุกรม

กฏหมาย

(Cambodia)

Sub-Decree No. 111 of the Implementation of the Law on the Amendment to the Law on Investment

Law on Management of Private Medical, Paramedical and Medical Aide Practice (Royal Kram No. NS/RKM/1100/10)

Prakas on the Modification of Procedures and Technical Conditions of the Request to Open or Close, Transform or Relocate Medical, Paramedical, and Medical Aide Services 2011

Prakas on the Formalities and Technical Conditions for Requesting to Open, Close or Relocate a Beauty Treatment Center and Beauty Care Center, 2010

(Myanmar)

Myanmar Investment Law 2016 (MIL)

The Foreign Exchange Management Law 2012

The Foreign Exchange Management Regulation of 2014

The Law Relating to Private Health Care Services 2007

Notification of 13/2017

Notification of 15/2017

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2557). ภาพรวมธุรกิจ Healthcare

ในประเทศไทย เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม 2560 ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย.

(2557). แนวโน้มธุรกิจสุขภาพในประเทศไทยเพื่อนบ้าน เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม 2560 จาก http://www.exim.go.th/eximenews/enews_november2014/enews_november2014_tips.html

สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (2559). มุมมองใหม่ตลาดกัมพูชา: โอกาสของนักธุรกิจไทย, เข้าถึงเมื่อ 15 เมษายน 2560 จาก http://www.tpso.moc.go.th/sites/default/files/tpso_journal_jun_59_issue_59.pdf

World Bank Group. (2017). Doing Business 2017. เข้าถึงเมื่อ 15 เมษายน 2560 จาก <http://www.doingbusiness.org/rankings>

United Nations Statistics Division. (2017). Detail structure and Explanatory note. เข้าถึงเมื่อ 15 เมษายน 2560 จาก <https://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcs.asp?Cl=25&Lg=1&Co=93199>

AJCCM. (2012). Registration requirement for foreign Publication. เข้าถึงเมื่อ 12 เมษายน 2560 จาก <http://asean.org/storage/2012/05/AJCCM-19-17.3-Registration-Requirement-for-Foreign-MP-updated.pdf>

เอกสาร

DICA. (2014). Myanmar Investment Guide. Tilleke & Gibbin, LexMundi World Ready. (2017). Doing Business in Myanmar, Global guide 2016/17.